

SZUBURBÁN ZÓNÁK APRÓFALVAINAK NÉPESSÉGSZÁM-VÁLTOZÁSA – A SIKERESSÉG ELEMEI POLGÁRMESTERI ÉS LAKOSSÁGI SZEMSZÖGBŐL

JÓZSA KLÁRA

POPULATION CHANGE OF SMALL SUBURBAN VILLAGES – FACTORS OF BEING SUCCESSFUL FROM THE POINT OF VIEW OF THEIR MAYORS, RESPECTIVELY INHABITANTS

Suburbanization is a well-known and much researched phenomenon in national and international literature, it began in the 1990s. The process of sububurbanization in the small villeges is less well researched, although the 13% of the suburban settlements had less than 500 inhabitants in 2011. In settlements with more than 500 inhabitants the population grew; however, in some villeges with less than 500 inhabitants, the population grew, in others it did not. These are located in Transdanubia, in the counties of Vas, Zala, Baranya, Somogy. I divided the population change of settlements of more than 500 inhabitants into 3 periods. The population grew between 1990-2001 in these settlements and this growth continued between 2001 and 2006. Between 2006 and 2011 this tendency reverted and the number of settlements with less than 500 inhabitants decreased. The population change in small suburban villeges was different from other suburban settlements between 1990 and 2001, 2001-2006 and in 2009-2011. In all three period the population grew in half of the small suburban villeges. It is important to note, however, that the population did not increase in the same small suburban villeges. We examined the small suburban villeges around Szombathely, Zalaegerszeg, Kaposvár, Pécs between 1990-2001, 2110-2006, 2006-2011. Between 1990 and 2001 the population grew in suburban settlements in the Counties of Vas, Zala, and Somogy. The population decreased in small suburban and other villeges in the Counties of Vas and Zala. The population grew in all settlements in Somogy County. As soon as the suburbanization began in Baranya County, there was a considerate change in the population of suburban settlements. Between 2001 and 2006 the population grew in Baranya County the most, however, in Somogy County the population decreased. The most interesting period was between 2006 and 2011. Even today suburbanization is apparent in Vas County. The population grows in small suburban villeges in Zala County, but it decreases in other settlements in this county. The population is dwindling in Somogy County in all types of settlements. The population grows in suburban settlements with more than 500 inhabitants in Baranya County, whereas the population dwindles in other settlements. Contrary to our expectations villeges with less than 500 inhabitants have not increased their population more than those with more than 500 inhabitants. In Romonya, which is a small suburban villege, people don't consider suburbanization factor in the development of their villeges. However the mayor of Romonya facilitates suburbanization, promoting it by selling sites to the inhabitants at a discounted prise.

BEVEZETÉS

A szuburbanizáció a hazai és nemzetközi szakirodalomból jól ismert, sokat kutatott jelenség (BAJMÓCY P. 2006, BELUSZKY P. 1999, IZSÁK É. 2001, KOVÁCS Z. 2007, SOJA, E. – SCOTT, A. 1996, TIMÁR J. 1999). Ismeretes a hazai nagy- és középvárosok népességszá-

mában bekövetkezett 1990 utáni csökkenés, mely szuburbán tereket alakított ki Budapest és a nagyvárosok körül. Mára az is igazolt jelenség, hogy a 2005-ös évtől kezdődően a szuburbanizációs folyamatok megváltoztak (BAJMÓCY P. 2006). A főváros körül kisebb mértékben, a nagyvárosok körül jobban lelassult a népességszám-növekedés, a nagyvárosok nem fogytak tovább. A településállomány legkisebb elemeiben – az aprófalvakban – lezajlott szuburbanizációs folyamatok viszont kevésbé kutattak, pedig a szuburbán települések 13%-a 500 fő alatti lakosságszámmal rendelkezett a 2011-es adatok alapján. Ez az alábbi kérdéseket veti fel: a kis lélekszámú szuburbán települések nagyobb lélekszámú társaikkal megegyező szuburbanizációs folyamatokat mutatnak/mutatnak-e, hol helyezkednek el ezek a szuburbán aprófalvak, népességszám-változásuk abszolút és relatív értelemben hogyan jellemezhető? További kérdésünk hogy az e településeken élő lakosság és a helyi polgármester pozitívumként éli-e meg (megéli, észleli-e) a szuburbanizáció jelenségét településén?

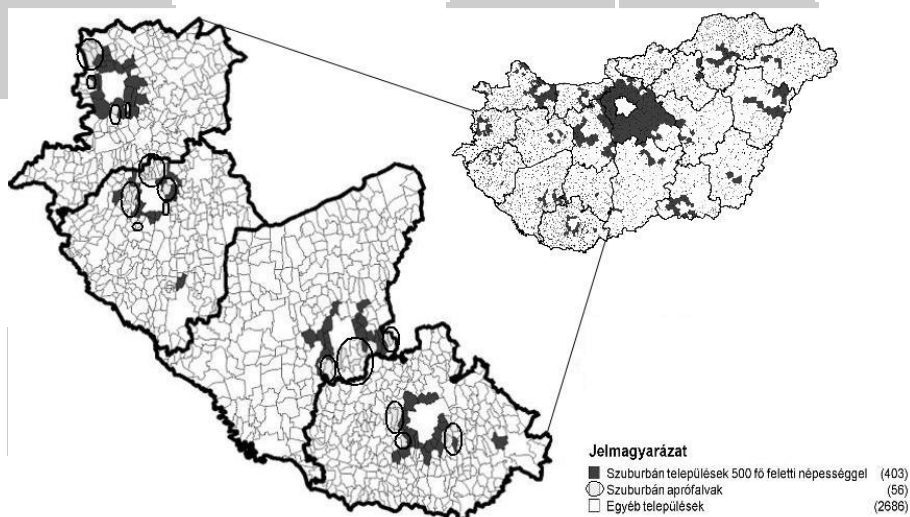
A SZUBURBÁN APRÓFALVAK ELHELYEZKEDÉSE, NÉPESSÉGSZÁM-VÁLTOZÁS ELTÉRÉSEK A SZUBURBÁN TELEPÜLÉSEK KÖZÖTT

A városok körül kialakult szuburbán zónákat a hazai szakirodalom számos esetben publikálta már (BAJMÓCY P. 2000, KOVÁCS Z. 2007), a közülük legkisebb lakosságszámmal rendelkezőket – 2011-es adatok alapján 500 fő alatti népességgel rendelkezők – mutatja a térkép világos szürke jelölése (1. ábra). A szuburbán aprófalvak a hazai szuburbán települések 13%-át teszik ki, döntően Nyugat-magyarország települései, $\frac{3}{4}$ -ük négy megye (Vas, Zala, Somogy, Baranya) területén helyezkedik el, ahogyan az aprófalvak nagy részei is Magyarország délnyugati területén található (BALOGH A. 2008).

A hazai települések népességszám-változását vizsgálva 459 szuburbán település határozható le Magyarországon (BAJMÓCY P. – DUDÁS R. 2009). Az 1990-2001 közötti időszakot tekintve az 500 fő feletti és 500 fő alatti lakosságszámú települések között eltérések mutathatók ki. Az 500 fő feletti települések népességszám-változását három időszakra bontva vizsgálva elmondható, hogy az 1990-2001-es időszakban e települések döntő többségében elindult a népességszám növekedés, ami a 2001-2006-os időszakban is folytatódott. A harmadik 2006-2011-es időszakot tekintve ez a tendencia megfordul, az 500 főnél népesebb szuburbán települések népességszáma csökken.

Az 500 fő alatti népességgel rendelkező szuburbán települések népességszám-változása eltér az előzőekben leírtaktól, akármelyik időszakot tekintjük. Mindhárom időszakra jellemző az, hogy az aprófalvak közel felében nőtt, míg másik felében csökkent a népesség. Megjegyzendő azonban, hogy a népességszámukat növelő, illetve vesztő aprófalvak köre nem minden időszakban azonos.

1. ábra: Szuburbán aprófalvak Magyarországon, 2012-ben
 Figure 1: Small suburban villages in Hungary, 2012

Forrás: KSH, a szerző szerkesztése

A SZUBURBÁN APRÓFALVAK PROBLÉMÁI

Az aprófalvak problémái kis lélekszámukból adódnak. A szuburbán aprófalvak az összes szuburbán település 13%-át teszik ki, de abszolút számban mért népességnövekedésük elenyésző az 500 fő feletti szuburbán településekéhez viszonyítva az 1990-es évektől napjainkig tartó időszakban. Míg az 500 fő feletti szuburbán települések a fenti időszakban összesen 364366 fővel növelték népességüket, addig ez a szuburbán aprófalvakban csak 1107fő, ami a 364366 főnek csupán 0,3%-a. Vagyis az, hogy a szuburbán aprófalvak közel fele még az elmúlt években is jelentős népességnövekedést mutatott, abszolút számban nézve csekély népességnövekedést eredményezett.

A másik probléma, hogy azok a szuburbán aprófalvak, amelyek jelentősen növelik népességszámukat, esnek ki saját kategóriájukból. Jól szemlélteti mindezt az 1. táblázat, melybe azok a szuburbán aprófalvak kerültek, amelyek 1990-től folyamatos népesség-növekedést produkáltak. Nagypáli, Sóly jó eséllyel kerül ki hamarosan a szuburbán aprófalvak kategóriájából, és kerül át a szuburbán 500 fő feletti települések közé.

1. táblázat: Népeesszám-változás néhány magyarországi aprófaluban
 Table 1: Population change in some small villages in Hungary

Település	Megye	NSZ 1990	NSZ 2001	NSZ 2006	NSZ 2011	NV '90- '01	NV '01- '06	NV '06-'11
Gomboszeg	ZAL	34	39	42	51	14,7	0,0	21,4
Vének	GMS	152	163	172	186	7,2	10,3	8,1
Dozmat	VAS	173	192	208	231	11,0	10,1	11,1
Cák	VAS	225	242	284	294	7,6	17,4	3,5
Boncodföldre	ZAL	201	223	308	358	10,9	42,6	16,2
Újbarok	FEJ	341	341	396	434	0,0	19,6	9,6
Pethőhenye	ZAL	394	394	405	438	0,0	2,5	8,1
Hidegkút	VES	361	394	432	442	9,1	5,9	2,3
Nagypáli	ZAL	288	315	356	458	9,4	11,6	28,7
Királyszentistván	VES	314	394	460	468	25,5	12,5	1,7
Sóly	VES	315	392	428	474	24,4	10,3	10,7
Szemely	BAR	367	433	482	483	18	11,6	0,2

Forrás: KSH, a szerző szerkesztése, A rövidítések jelentései az 1. és 2. táblázatok esetében: NSZ – népességszám, NV – népességszám-változás

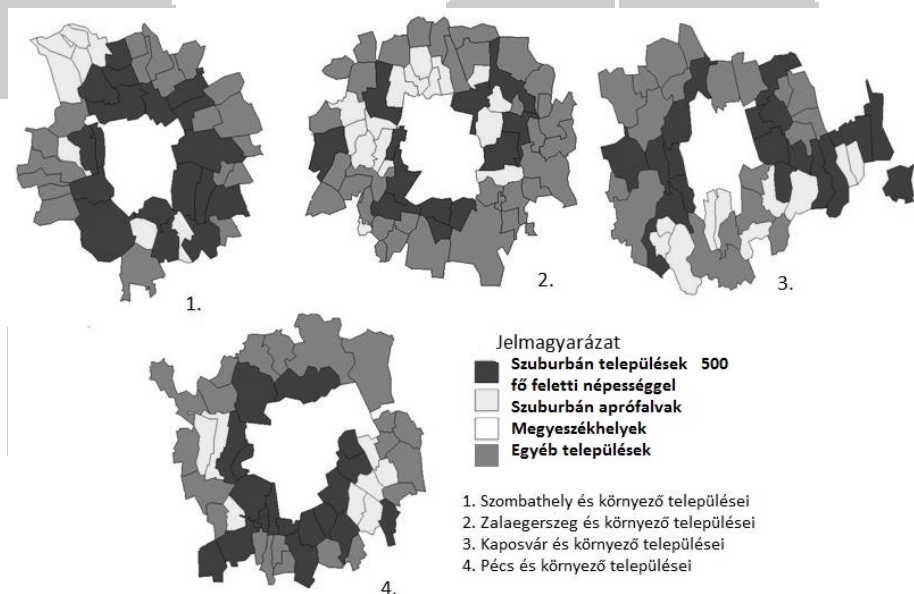
A SZUBURBÁN APRÓFALVAS TÉRSÉGEK NÉPESSÉGSZÁM-VÁLTOZÁSÁNAK SAJÁTÓSÁGAI

A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy a szuburbán aprófalvas megyék megyeszékhelyei körül 15 km-es sugarú körben fekvő települések – szuburbán aprók (42), szuburbán 500 fő feletti népességgel rendelkezők (66) és nem szuburbán települések (93) népességszáma hogyan változott a 1990-2001, 2001-2006 és 2006-2011 között (2. ábra).

Az 1990-2001-es időszakot tekintve a Vas, Zala és Somogy megyei szuburbán települések (500 fő feletti népességgel) növelték népességüket, a szuburbán aprófalvak és a nem szuburbán települések Vas és Zala megyékben fogytak. Somogy megyében mindhárom kategória növelte, vagy legalább megőrizte lakosságát. Baranya megyében indult el leghamarabb a szuburbanizáció a fenti megyék között; a népességszám-növekedés a szuburbán településeken, ezen belül a szuburbán aprófalvakban is jelentős volt.

A 2001-2006-os időszakban még mindig Baranyában legerőteljesebb a népességnövekedés, Vas és Zala megyék dinamizálódnak népességnövekedés tekintetében. Somogyban viszont megindul a népességszámcsökkenés mindhárom kategóriában.

2. ábra: Szuburbán aprófalvak elhelyezkedése Szombathely, Zalaegerszeg, Kaposvár és Pécs körül
 Figure 2: Small suburban villages around Szombathely, Zalaegerszeg, Kaposvár, and Pécs

Forrás: KSH, a szerző szerkesztése

A 2006-2011-es időszak eredményezte a legváltozatosabb trendeket a népesség-növekedés tekintetében. Vas megyében a nem szuburbán települések veszítenek népességükből. Zala megye „apró szuburbán településeinek” népessége még növekszik, az egyéb szuburbán települések és a nem szuburbán települések népessége azonban fogy. Somogy megye mindhárom településtípusa veszít népességéből. Baranya megyében a nagyobb lélekszámú szuburbán települések növelik népességszámukat, a másik két településtípusban csökken a népesség (2. táblázat). Annak ellenére, hogy a kis lélekszámú szuburbán településeknél nagyobb népességszám-változás értékeket várunk, egy kivételtől eltekintve nem növelik nagyobb mértékben a népességszámukat, mint az 500 fő feletti szuburbán települések.

2. táblázat: Vas, Zala, Somogy és Baranya megyék településeinek népességszám-változása
 Table 2: Population change in settlements in the Counties of Vas, Zala, Somogy, Baranya

		NSZ 1990	NSZ 2001	NSZ 2006	NSZ 2011	NV '90- '01	NV '01- '06	NV '06-'11
VAS	Apró	2543	2531	2589	2617	-0,5	2,3	1,1
	Szuburbán	23194	24257	25292	25942	4,6	4,3	2,6
	Egyéb	9269	9025	9067	8801	-2,6	0,5	-2,9
ZALA	Apró	4924	4897	5136	5290	-0,5	4,9	3,0
	Szuburbán	8666	9053	9574	9399	4,5	5,8	-1,8
	Egyéb	16142	15410	15073	14312	-4,5	-2,2	-5,0
SOM.	Apró	2987	2986	2897	2690	0,0	-3,0	-7,1
	Szuburbán	18692	20236	20092	19519	8,3	-0,7	-2,9
	Egyéb	11056	11324	11001	10593	2,4	-2,9	-3,7
BAR.	Apró	2463	2762	2835	2749	12,1	2,6	-3,0
	Szuburbán	16240	19922	22939	24482	22,7	15,1	6,7
	Egyéb	39926	38273	37783	36119	-4,1	-1,3	-4,4

Forrás: KSH, a szerző szerkesztése

ESETTANULMÁNY: BARANYA MEGYE – ROMONYA

Korábbi, döntően statisztikai alapon vizsgálódó kutatások lehatárolták a fejlődőképes, sikeres aprófalvak körét (BELUSZKY P. – SIKOS T.T. 2007). Így egy 2009-2011 közötti kutatásban e települések közül választottunk ki 17 aprófalut, és ezek 24 kontrol települését. A 17 fő településen 350 lakossági kérdőívet, legközelebbi szomszéd településeiken (kontrol települések) 250 kérdőívet töltöttünk ki egyetemisták segítségével, a helyi lakosokkal, valamint a helyi mintaadó réteg tagjaival interjúkat készítettünk. Arra kerestük a választ mitől lehet sikeres egy aprófalu Magyarországon, milyen tényezők szükségesek a sikerhez. A sikeres aprófalvak között szerepeltek olyanok is, amelyek sikeressége vélhetően a szuburbán jellegüknek köszönhető, így a Baranya megyei Romonya is vizsgálatba került. Romonyán és Bogádon (Romonya kontrol településén) a lakossági kérdőívek és polgármesteri interjú kérdései az alábbiak voltak:

Lakossági kérdőív kérdéscsoportjai

1. Mennyire kötődik a megkérdezett lakos a falujához?
2. Van-e turisztikai vonzerő a településen?
3. Él-e valamilyen kisebbség a településen?
4. Hol helyezi el faluját a környező települések között, milyen a település marketingtevékenysége?
5. Milyen a lakosság és a polgármester kapcsolata?
6. Milyen módon definiálja a helyi lakos a sikert, milyennek látja faluja jövőjét?

Polgármesteri interjú kérdéscsoportjai

1. Kapcsolat a lakossággal
2. Településmarketing
3. Pályázatok
4. Civil szervezetek
5. Infrastruktúra, intézmények
6. Jövőkép

Annak ellenére, hogy Romonya népessége nem fogy a vizsgált időszakokban - sőt a 2006-2011-es időszakban 10,9%-os népességnövekedést produkált -, a lakosság tudatában nem jelentkezik hangsúlyos tényezőként a szuburbanizáció jelensége, mint sikerességi faktor egyik kérdéscsoportnál sem. A lakossági válaszok a közösségi összetartást, a polgármester munkáját, a falugyűlés lehetőségét (mint érdekérvényesítési lehetőséget), a faluban működő festőművész telepet tartják meghatározónak a falu fejlődése, jövője, sikeressége szempontjából. A kontrol településen felvett kérdőívek adatai szerint sem hangsúlyos a népességnövekedés. A kontrol településen adott válaszok a közösségi értékeken túl a települések közti összefogást hangsúlyozzák. A szuburbanizációra, mint sikerességi, fejlődést elősegítő elemre, szolgáltatások igénybevételenek helyszínére mindössze két esetben tesznek említést a lakosok, mondván jó, hogy „közel van a város”.

A polgármesterrel folytatott interjúban bár közvetett módon, de hangsúlyosabb szerepet kap a szuburbanizáció jelensége. A polgármester pozitív változásként említi a falu életében, hogy az utóbbi években megnövekedett a beköltözők száma. A beköltözés folyamatát megfizethető telkekkel igyekeznek az önkormányzat elősegíteni.

ÖSSZEGZÉS

A szuburbanizáció az 1990-es évektől jelentkező folyamat Magyarországon, majd 2005-től kezdve lelassult a nagyvárosok körüli térség népességszám-növekedése, megállt a nagyvárosok népességszámának csökkenése. Az 1990-től napjainkig tartó időszakban a szuburbán települések eltérő trendeket mutattak a népességszám-növekedés tekintetében attól függően, hogy mekkora lakosságszámmal rendelkeztek az elmúlt időszakban. Míg az 500 fő feletti népességszámmal rendelkező szuburbán települések a szakirodalomból jól ismert módon növelték népességüket (majd ez a tendencia 2005-től lassult, vagy megállt), addig a szuburbán aprófalvak 1990-től napjainkig teljesen hasonló módon viselkedtek, fele részükben növelték, fele részükben csökkentették népességüket.

A szuburbán aprófalvak a Dunántúlra koncentrálnak, döntően négy megye területére, népességnövekedésük az elmúlt húsz évben abszolút számban mérve nem jelentős, közülük a legnagyobb népességszám-növelők előbb-utóbb kiesnek saját kategóriájukból.

Szuburbán aprófalvakat Vas, Zala, Baranya és Somogy megyék megyeszékhelyei körül találunk nagy számban. Legnagyobb mértékben az 1990-es években a Pécs környéki szuburbán aprófalvak kezdték el növelni népességszámukat, leghamarabb a Kaposvár környéki szuburbán és apró szuburbán települések kezdtek el veszíteni népességszámukból. A szuburbán aprófalvak alacsony lakosságszámuk ellenére nem növezték a vizsgált időszakban nagyságrendekkel magasabb értékekkel a népességszámukat, mint ahogy azt az alacsony lakosságszámból eredően várnánk.

Esettanulmányunkból kiderül, hogy egy szuburbán aprófalvú (Romonya) estében a lakosság nem (feltétlen) tekinti a szuburbanizációt sikerességi, fejlődést elősegítő faktornak saját településén. A helyi polgármester viszont már számol a szuburbanizáció tényével és lehetőségeivel, kedvezményes telkekkel segítve a településen házat vásárolni szándékozókat.

IRODALOM

- BAJMÓCY P.** (2000): A „vidéki” szuburbanizáció Magyarországon, Pécs példáján. *Tér és Társadalom*. 2-3. MTA RKK, pp. 323-330.
- BAJMÓCY P.** (2006): A hazai szuburbanizációs folyamatok trendjei 2000 után. In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): *Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon*. Savaria University Press, Szombathely, pp. 112-127.
- BAJMÓCY P. – DUDÁS R.** (2009): Újraurbanizáció a szuburbanizáció mellett. Új trendek Magyarország népességének belföldi migrációjában. In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): *A közép- és nagyvárosok településföldrajza*. Savaria University Press, Szombathely, pp. 208-218.
- BALOGH A.** (2008): Az aprófalvas településállomány differenciálódási folyamatai Magyarországon. Savaria University Press, Szombathely, 110 p.
- BELUSZKY P.** (1999): Magyarország településföldrajza. Általános rész. Dialog-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 584 p.
- BELUSZKY P. – SIKOS T. T.** (2007): Változó falvaink. Magyarország falutípusai az ezredfordulón. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest.
- IZSÁK É.** (2001): Szuburbanizáció és gazdasági fejlődés: Budaörs, a legsikeresebb a legsikeresebb magyar város. In: *Helyi fejlődés, intézmények és konfliktusok a magyarországi átmenetben*, pp. 31-51.
- KOVÁCS Z.** (2007): Urbanizáció és városfejlődés Kelet-Közép-Európában a rendszerváltás után. In: *A társadalomföldrajz világa*, JATE Press, Szeged, pp. 355-369.
- SOJA, E. – SCOTT, A.** (1996): *The city: Los Angeles and urban theory at the end of the twentieth century*, University of California Press, Los Angeles, 486 p.
- TIMÁR J.** (1999): Elméleti kérdések a szuburbanizációról. *Földrajzi Értesítő* 1-2, pp. 7-31.